

מתניתין:

קו-ב מצות חליצה כך היא :

בא הוא, היבם, ויבמתו לבית דין. ואם הוא ילד והיא זקנה, או הוא זקן והיא ילדה, הן משיאין לו עצה ההוגנת לו. שאומרים לו: כלך אצל אשה שכמותך, המתאימה לך, ואל תכניס קטטה בתוך ביתך (154).

ודבר זה נלמד ממה שנאמר: "וקראו לו זקני עירו ודברו אליו". והעצה שמשיאין לו, הם הם הדברים שהזקנים מדברים אליו.

והיא אומרת: "מאן יבמי (155) להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי".

והוא אומר: "לא חפצתי לקחתה".

ובלשון הקדש היו אומרים דברים אלה.

ואחר כך: "ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו" רוק הנראה לדיינים.

ואחר כך: "וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו".

עד כאן היו מקריין. כלומר, עד פסוק זה היו אומרים ליבם וליבמה לקרוא, וכדלעיל.

וכשהקרא רבי הורקנוס תחת האלה בכפר עיטם, כשבאה יבמה לפניו, וגמר להקרות את כל הפרשה, דהיינו, שהקריא להם גם "ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל", (החזקו (156)). לחיות גומריין כל הפרשה.

"ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל" (157), מצוה בדיינין לקרות "חלוץ הנעל" (158), ולא מצוה בתלמידים היושבים שם לפני רבם ללמוד. שאין עליהם לקרות.

156. כתב האו"ז [סי' תרס"ט], שאין זו מצוה, שהרי פשוטו של מקרא על קריאת הדיינין הוא, אלא שהחזקו לעשות כן. וכן פסקו הרמב"ם והטור.

157. עיי' בירושלמי סוף פרק י"ב, שנחלקו תנאים אם מצות חליצה גנאי היא ליבם, או שבח היא לו. ומאן דאמר שחליצה גנאי היא לו, סובר דהיינו דקרינן ליה לגנאי "בית חלוץ הנעל". עיי"ש. והכי איתא בהגמ"י [יבום פ"ד ה"ה], שכך אמר לו הקב"ה למשה, אמור ליבם שלא ירצה לייבם: רשע! בגופך היית יכול לקיים ומאנת, לפיכך תחלוץ מנעלך כאבל וכמנודה שדרכם להיות יחפים, ומטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים לאחיך זרע, לכך וירקה בפניו טיפה סרוחה.

158. הקשה בגור אריה [פרשת תצא. הביאו התו"ט], למה לא תהיה הקריאה "בית חלוץ

כיצד עשו הדיינים, לפי שאין חוששין לב"ד טועין. ואילו התם קאי איין חולצין אלא אם כן מכירין, משום דקסבר רבא דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי, ושמא יבאו ב"ד אחרון לטעות אחר הראשונים, ולומר דלא חלצו אלא אם כן הכירו, ויסמכו עליהם ויתירוה, ולפיכך אין חולצין אלא אם כן מכירין. ועיי' מה שהקשה עליו שם הב"ח בהגהותיו.

154. וכתב הרמב"ם, דאם היתה הוגנת לו מצד שנותם, יועצים לו שייבם יותר משיחלוץ.

155. כתב בשו"ת הרשב"א [ח"א סי' אלף קס"ט], דאף כשהיבם רוצה לייבמה, והיבמה אינה חפצה בו, קוראה מאן יבמי וגו'. שמאחר שנתנו לו ב"ד עצה שיחלוץ לה, ונתרצה, וגמר בדעתו שלא ליבמה, יכול לומר לא חפצתי, והיא יכולה לומר מאן יבמי.

חליצתה, כדי שתדע מה לומר, לא ליקרי לדודה [שלא יקריא לה] "לא" לחודיה [בנפרד], ו"אבה יבמי" לחודיה. משום דאם תאמר כך, משמע אבה יבמי!

אלא יקריא לה את המילים האלו בבת אחת: "לא אבה יבמי".

וכמו כן לא ליקרי לדידה, ליבם, את המילה "לא" לחודיה, ואת המילה "הפצתי" לחודיה, דאז יהא משמע הפצתי לקחתה!

אלא יקריא לו בבת אחת: "לא הפצתי לקחתה".

רבא אמר: אפסוקי מילתא בעלמא היא, ואפסוקי מילתא לית לן בה.

רב אשי אישכחיה לרב כהנא דקמצטער [שמתאמץ] ומקרי לה בבת אחת "לא אבה יבמי".

אמר ליה רב אשי: וכי לא סבר ליה מר להא דרבא, שאמר שלית לן בה?

אמר ליה: מודה רבא ב"לא אבה יבמי" שצריך שלא תפסיק. משום שאם תפסיק, משמע שמה שאומרת "לא" הולך על ראש דבריה, שאמרה "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל", ומסיימת ואומרת "לא". כלומר, לא מאן יבמי, אלא, אבה יבמי.

רבי יהודה אומר: מצוה על כל העומדים שם לומר "חלוץ הנעל" (159).

גמרא:

אמר רב יהודה: סדר מצות חליצה כך הוא:

קוראה היבמה "מאן יבמי וגו'",

וקורא היבם "לא הפצתי לקחתה",

וחולצת, ורוקקה,

ולבסוף קוראה היבמה: "ככה יעשה לאיש וגו'".

ותמהינן: מאי קמשמע לן רב יהודה? הא מתניתין דידן היא! שהרי כל סדר הדברים שאמר רב יהודה כתוב במשנתנו!

ומבארנין: הא קמשמע לן רב יהודה, דרק מצוה היא למעבד הכי. ואי אפיך את הסדר לית לן בה.

תניא נמי הכי: בין שהקדים חליצה לרקיקה, ובין שהקדים רקיקה לחליצה, מה שעשה עשוי.

אמר אביי: האי מאן דמקרי [מי שמקריא] לאשה גט חליצה [נוסח החליצה] בשעת

כיון שלא היתה הקריאה רק חלוץ הנעל, ונקרא על ידי זה הבית מעצמו "בית חלוץ הנעל".

אמנם באור זרוע גרס באמת שאומרים "בית חלוץ הנעל".

159. וכך הוא לשון הרמב"ם [הלכות יבום וחליצה פרק ד הלכה ח]: "וכל היושבין שם

הנעל", הרי כתיב: "ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל"!

וביאר, דאי הכי, הוה ליה לקרא למכתב "ויקראו בית חלוץ הנעל". ומדכתב "ונקרא", פירוש כי באמת הקריאה תהיה "חלוץ הנעל", וכאשר יקראו חלוץ הנעל, ממילא יקרא הבית "בית חלוץ הנעל". ושייך בזה לשון "ונקרא",

ואין זה דומה לכותב מגילה לתינוק להתלמד בה, ששם דעתו לכתוב פרשה, שתהא כמגילה קטנה. והרי קיימא לן [שם]: תורה חתומה [ספר שלם] ניתנה, ולא מגילות מגילות. אבל גט חליצה, ספור דברים בעלמא הוא, ולא נשאר בקדושתו, ובמקום מצוה שרי.

אמר אביי: אם רקקה היבמה, וקלטתו הרוח והעבירתו מלפני היבם, לא עשתה ולא כלום.

מאי טעמא?

משום ש"וירקה בפניו" בעיניו, והרי לא היה הרוק בפניו.

הלכך, אם היה הוא, היבם, ארוך, והיא גוצה, וקלטתהו הרוח [את הרוק], איכא "וירקה בפניו". שהרי מיד כשיצא מפיה היה בפניו.

אבל אם היתה היא ארוכה, והוא גוי, בעיניו עד דמטי הרוק להדי אפיה [כנגד פניו], והדר אזיל על ידי הרוח (161).

אמר רבא: אכלה תומא [שומים] ורקתה [ורקקה], או שאכלה גרנישתא [מין קרקע] ורקתה, לא עשתה ולא כלום.

מה שאין כן ב"לא חפצתי לקחתה", שהיא תחילת דבריו של היבם, לא שייך לומר ש"לא" הולך על תחילת דיבורו, ולכן לא אכפת לן אם מפסיק (160).

אמר אביי: האי מאן דכתב גיטא דחליצתא [שטר ראייה על החליצה], ליכתוב הכי:

אקרינוה לדידה [הקרינו לה ליבמה] מן "מאן יבמי" עד "אבה יבמי", ואקרינוהו לדידה [והקרינו לו ליבם] מן "לא" עד "לקחתה", ושוב אקרינוה לדידה מן "ככה" ועד "חלוין הנעל".

והטעם, מפני שגט החליצה אינו משורטט, ואין כותבין ד' תיבות מפסוק בלא שרטוט.

אבל מר זוטרא היה משרטט את גט החליצה, והוה כתיב לכולא פרשה. דהיינו: אקרינוה לדידה "מאן יבמי להקים שם וגו'" וכו'.

מתקיף לה מר בר אידי: והא לא ניתן ליכתב פרשה בפני עצמה! שכך שנינו במסכת גיטין [ס']: אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה!

ומסקינן: והלכתא כוותיה דמר זוטרא שכותבין את פסוקי החליצה.

עונין אחריה חלוץ הנעל שלשה פעמים.

ובשו"ע כתב [אה"ע קס"ט מ"ב]: "וי"א שגם היבמה תאמר כן".

160. כך ביאר רש"י. ולשיטתו, צריך שאכן תקרא כך, ואף אם יודעת לקרוא כראוי, אם לא קראה כך חליצתה פסולה. אבל תוס' הרא"ש והריטב"א והרשב"א והנמו"י ביארו, דמודה רבא ב"לא אבה יבמי", משום שסתם נשים אינן

בקיאות בקריאה כראוי, וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו. משא"כ באנשים, שאמנם גם הם צריכים לא להפסיק בקריאתם, אבל אם הפסיקו החליצה כשרה, שהרי הם יודעים לקרות כראוי. ואף ביבמה, אם היא יודעת לקרוא כראוי אין הקריאה כראוי מעכבת.

161. משמע מכאן שאין צריך שיגיע הרוק לארץ. וכתבו התוס', דשמא היינו רק למצוה מן

מאי טעמא?

משום ש"וירקה" מעצמה בעינן וליכא. שהרי יריקתה היתה מחמת אכילת השומים והגרגישתא.

ואמר רבא: צריכי דייני למיחזי רוקא כי נפיק מפומא דיבמה. דכתיב: לעיני הזקנים וירקה.

שנינו במשנתינו: ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל, מצוה בדוינין ולא בתלמידים.

תניא, אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבים לפני רבי טרפון, ובאתה יבמה לחלוץ, ואמר לנו: ענו כולכם ואמרו: "חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל", ג' פעמים (162).

הדרן עלך מצות חליצה

כתב, דהיינו טעמא, כדי שתהיה קריאת שם גמורה. שכן רוב דברי חכמים משולשים. כמו שמצינו בהתרת נדרים, שאומרים בית דין "מותר לך" ג' פעמים. ובהגהות מרדכי כתב דהטעם כדי לפרסם בושתו.

המובחר. שהרי כאן חזינן שאין צריך שיגיע לארץ.

162. כתב הגמ"י דמשום הכי אומרים ג' פעמים "חלוץ הנעל": חלוץ הנעל כאבל, חלוץ הנעל כמנודה, חלוץ הנעל כמורד במצוה. ובאו"ז